

اللَّهُ
الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ

دانشگاه قم

دانشکده حقوق

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته حقوق جزا و جرم‌شناسی

عنوان:

اصل فردی کردن مجازات در تعزیرات

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر محمد خلیل صالحی

نگارنده:

رسول ملک محمدی جهانی

تابستان ۱۳۹۳

تقدیم به :

تقدیم به پیشگامان دانش، پدر و مادر عزیزم، همسر مهربانم و نیز معلم کلاس اول ابتدایی ام که در راه علم آموزی من از هیچ کوشش و تلاشی دریغ ننموده‌اند.

تشکر و قدردانی

حمد و سپاس خدای را که توفیق کسب دانش و معرفت را به ما عطا فرمود. قلم به دست گرفتم که حرف حق بنویسم، هر آنچه را که می‌توان گفت در ورق بنویسم. قسم به جان قلم خورده‌ام که نای قلم را در دست گیرم و تا آخرین رمق بنویسم.

در اینجا بر خود لازم می‌دانم از تمامی اساتید بزرگوار، به ویژه اساتید دوره کارشناسی ارشد که در طول سالیان گذشته مرا در تحصیل علم و معرفت و فضائل اخلاقی یاری نموده‌اند تقدیر و تشکر نمایم.

از استاد گرامی و بزرگوار جناب آقای دکتر محمد خلیل صالحی که راهنمایی اینجانب را در انجام تحقیق، پژوهش و نگارش این پایان نامه تقبل نموده‌اند نهایت تشکر و سپاس گذاری را دارم. همچنین از جناب آقای دکتر روح الله اکرمی سراب به عنوان داور که با راهنمایی خود مرا مورد لطف قرار داده‌اند کمال تشکر را دارم. به علاوه از جناب آقای دکتر عباس نعیمی که در به پایان رساندن این اثر با بنده همکاری و مساعدت کردن نهایت سپاسگزاری را دارم.

شکر خدا که هر چه طلب کردم از خدا
بر منتهای مطلب خود کامران شدم

چکیده:

حقوق عرفی، امروزه ابزار متنوعی برای تطبیق هرچه بیشتر مجازات با شخصیت مجرم به کار می برد. اصل فردی کردن مجازات نیز یکی از اصول مترقی حقوق جزا است که به تطبیق هرچه بیشتر کیفر با این شخصیت کمک می کند، در واقع این اصل عبارت است از اعمال و اجرای مجازاتی متناسب با شخصیت و ویژگیهای جسمانی، روانی و اجتماعی فرد مرتکب؛ که به اعتبار ماهیت جرم ارتكابی یا خصوصیات مجنی علیه، از طرف مقنن پیش بینی شده و از سوی قوای قضاییه و مجریه به منصفی ظهور رسیده و ممکن است حسب مورد، منجر به تشدید، تخفیف، تعلیق یا تعویق و... مجازات گردد. در این بین با توجه به تغییر ناپذیری مجازاتهای شرعی، اجرای این اصل در این حوزه محدود شده است، در عین حال گستره تعزیرات با توجه به قاعده (التعزیر بما یراه الحاکم) زمینه مناسبی برای اجرای این اصل فراهم کرده است. فردی سازی مجازات فرآیندی است که محتاج امعان نظر کلیه مقامات مسول در جریان رسیدگی کیفری است.

واژگان کلیدی: فردی کردن، مجازات، جرم، تعزیرات.

فهرست مطالب

عنوان	شماره صفحه
مقدمه	۱
۱- بیان مسئله	۳
۲- سوالات تحقیق	۳
۳- فرضیات تحقیق	۳
۴- اهداف تحقیق	۳
۵- ضرورت تحقیق	۴
۶- روش تحقیق	۴
۷- پیشینه تحقیق	۴
۸- محدودیت و موانع تحقیق	۵
۹- ساختار کلی تحقیق	۵
فصل نخست: کلیات، مفاهیم، تاریخچه و مبانی	۶
مبحث اول: مفاهیم و اصطلاحات	۷
گفتار اول: جرم	۷
الف: تعریف لغوی جرم	۷
ب: تعریف اصطلاحی جرم	۸
۱- تعریف جرم از دیدگاه جامعه‌شناسان	۸
۲- تعریف جرم از دیدگاه جرم‌شناسان	۹
۳- تعریف جرم از دیدگاه فقهای اسلامی	۹
۴- تعریف جرم از دیدگاه حقوقدانان	۱۰

گفتار دوم: مجازات	۱۰
الف: تعریف مجازات	۱۰
۱- تعریف لغوی مجازات	۱۰
۲- تعریف اصطلاحی مجازات	۱۱
ب: تمایز مجازات از نهادهای مشابه	۱۱
۱- تمایز مجازات از تنبیهات انضباطی	۱۲
۲- تمایز بین مجازات و اقدامات تأمینی	۱۳
۳- تمایز بین مجازات و ضمانت اجرای مدنی	۱۴
ج: اصول حاکم بر مجازات	۱۵
۱- اصل قانونی بودن مجازات	۱۶
۲- اصل تساوی مجازات	۱۷
۳- اصل شخصی بودن مجازات	۱۸
د: انواع مجازات	۲۰
۱- انواع مجازات به اعتبار مرجع تعیین کننده	۲۰
۱-۱- مجازاتهای عرفی	۲۰
۲- انواع مجازات با توجه به نسبت آنها با یکدیگر	۲۲
۱-۲- مجازاتهای اصلی	۲۲
۲-۲- مجازات های تبعی	۲۲
۳-۲- مجازات تکمیلی	۲۳
گفتار سوم: تعزیر	۲۳
الف: مفهوم شناسی تعزیر	۲۴
۱- تعزیر در لغت	۲۴
۲- تعریف اصطلاحی تعزیر	۲۴
ب: خصوصیات تعزیر	۲۵
۱- عدم تعیین حداقل در تعزیر	۲۶
۲- اجرای تعزیر بر غیر مکلف	۲۶

۲۶	۳- تغییر تعزیر بر حسب زمان و مکان
۲۷	ج: انواع تعزیرات
۲۷	۱- تعزیر مقدر و غیر مقدر
۲۸	۲- تعزیر شرعی و تعزیر حکومتی
۲۸	۳- تعزیر به اعتبار وسیله کیفر و مجازات
۲۸	۳- ۱- تعزیر علیه تمامیت جسمانی
۲۸	۳- ۲- تعزیر علیه تمامیت روحی-روانی
۲۹	۳- ۳- تعزیر با اعمال مجازات سالب آزادی و محدود کننده آزادی
۲۹	۳- ۴- تعزیر به وسیله کیفر مالی
۳۰	د: شرایط اجرای تعزیر
۳۰	۱- شرایط اقامه کننده تعزیر
۳۱	۲- شرایط مستحق تعزیر
۳۱	۳- شرایط مجازات تعزیری
۳۲	مبحث دوم: تحولات اصل فردی کردن مجازاتها
۳۳	گفتار اول: زمینه‌های پیدایش مفهوم اصل فردی کردن مجازاتها
۳۳	الف: دوره انتقام خصوصی
۳۴	ب: دوره دادگستری خصوصی:
۳۷	ج: دوره دادگستری عمومی:
۳۷	۱- دوره قدیم
۳۸	۲- دوره میانه یا عصر اصلاحات
۴۰	۳- دوره معاصر:
۴۰	گفتار دوم: جایگاه اصل فردی کردن مجازات در مکاتب کیفری
۴۱	الف: مکتب فایده اجتماعی
۴۲	ب) مکتب عدالت مطلق
۴۳	ج) مکتب کلاسیک
۴۴	د) مکتب تحقیقی

۴۶ (و) مکتب دفاع اجتماعی
۴۸ گفتار سوم: تحولات اصل فردی کردن مجازاتها در حقوق کیفری ایران
۴۸ الف) دوره قدیم
۵۰ ب) دوره میانه
۵۲ ج) دوره معاصر
۵۵ مبحث سوم: مفهوم، مبانی و اهداف اصل فردی کردن مجازات
۵۵ گفتار اول: مفهوم اصل فردی کردن و نحوه اعمال آن در انواع مجازات
۵۵ الف: مفهوم فردی کردن مجازات
۵۹ ب: اصل فردی کردن در انواع مجازات
۵۹ ۱- فردی کردن مجازاتهای عرفی
۵۹ ۲- فردی کردن مجازاتهای شرعی
۶۰ ۱-۲- فردی کردن در حدود:
۶۰ ۱-۱-۲- فردی کردن قانونی در حدود
۶۱ ۲-۱-۲- فردی کردن قضایی در حدود
۶۳ ۲-۲- فردی کردن در قصاص:
۶۴ ۳-۲- فردی کردن در دیات
۶۶ گفتار دوم: مبانی اصل فردی کردن مجازات
۶۶ الف: مبانی فلسفی اصل فردی کردن مجازات
۶۶ ۱- نظریه اصالت فرد یا حقوق فردی
۶۸ ۲- نظریه اصالت جمع
۶۹ ۳- ضرورت رعایت عدالت
۷۰ ب: مبانی علمی اصل فردی کردن مجازات
۷۰ ۱- تفاوت‌های فردی
۷۱ ۲- تأثیر عوامل مختلف در ارتکاب جرم
۷۲ ۱-۲- علل مؤثر در وقوع جرم
۷۴ گفتار سوم: اهداف اصلی فردی کردن مجازات

الف: رعایت عدالت	۷۴
ب: اصلاح و بهبود مجرم	۷۶
ج: پیشگیری از جرم	۷۷
د: تناسب مجازات با شخصیت مجرم	۷۸
فصل دوم : فردی کردن قانونی مجازاتهای تعزیری	۸۲
مبحث اول : موجبات فردی کردن قانونی مجازاتهای تعزیری	۸۳
گفتار اول : فردی کردن مجازات با توجه به خصوصیات فردی بزهکار و عوامل مربوط به شرایط وقوع جرم :	۸۴
الف) عوامل فردی مربوط به بزهکار:	۸۵
۱-جنسیت :	۸۵
الف)تفاوت در نوع و میزان مجازات	۸۶
ب: تفاوت در اجرای مجازات :	۸۷
۲- سن :	۸۸
۳- شغل یا سمت مرتکب جرم :	۸۹
۴- مذهب و نژاد :	۹۲
ب) عوامل مربوط به شرایط وقوع جرم :	۹۴
گفتار دوم : فردی کردن مجازات با توجه به موقعیت و ابزار وقوع جرم	۹۵
الف: مکان و زمان وقوع جرم	۹۵
۱-شبانۀ بودن	۹۵
۲ - عمومی و علنی و مقدس بودن مکان :	۹۶
۳ - دور از دسترس بودن مکان :	۹۷
۴ - تحت نظارت و محافظت بودن مکان :	۹۸
۵ - مسکونی بودن مکان :	۹۸
ب: ابزار و وسیله بکار گرفته شده در جرم	۹۹
گفتار سوم : فردی کردن مجازات با توجه به ماهیت جرم ارتكابی :	۱۰۱
الف : جرائم علیه اشخاص :	۱۰۲

- ب : جرائم علیه اموال و مالکیت : ۱۰۲
- ج: جرایم اقتصادی ۱۰۲
- د : جرائم علیه امنیت و آسایش عمومی : ۱۰۳
- مبحث دوم : شیوه های فردی کردن قانونی مجازاتهای تعزیری : ۱۰۵
- گفتار اول : شیوه های تعدیلی : ۱۰۵
- الف : تخفیف مجازات : ۱۰۶
- ب. معافیت از مجازات : ۱۰۸
- گفتار دوم : شیوه های تشدید : ۱۱۰
- الف: کیفیات مشدده عام ۱۱۱
- ۱- تکرار جرم : ۱۱۲
- ۲- تعدد جرم ۱۱۴
- ۱-۲- تعریف تعدد جرم : ۱۱۵
- ۲-۲- اقسام تعدد جرم : ۱۱۵
- ب: کیفیات مشدده خاص ۱۱۷
- ۱- کیفیات مشدده عینی ۱۱۷
- ۱-۱- تعدد مجرم با استفاده از سلاح: ۱۱۸
- ۲-۱- عنف و آزار و جرح: ۱۱۸
- ۳-۱- استفاده از وسیله نقلیه یا سن کم مجنی علیه : ۱۱۸
- ۲- کیفیات مشدده شخصی ۱۱۹
- ۱-۲- کارمند بودن: ۱۱۹
- ۲-۲- سردستگی گروه مجرمانه: ۱۱۹
- ۳-۲- مستی: ۱۲۰
- فصل سوم: فردی کردن قضایی و اجرایی مجازاتهای تعزیری ۱۲۱
- مبحث اول : تشکیل پرونده شخصیت : ۱۲۴
- گفتار اول : مفاهیم و مبانی نظری پرونده شخصیت ۱۲۴
- الف: تعریف شخصیت: ۱۲۵

- ب : عوامل سازنده شخصیت ۱۲۵
- ج: تعریف پرونده شخصیت : ۱۲۸
- د: مبانی ضرورت تشکیل پرونده شخصیت : ۱۲۸
- ه.انواع پرونده‌های شخصیت: ۱۲۹
- گفتار دوم : طرز تشکیل پرونده شناسایی شخصیت : ۱۳۱
- الف: تحقیق و پژوهش اجتماعی : ۱۳۱
- ب : آزمایش پزشکی : ۱۳۲
- ج: آزمایش روانپزشکی ۱۳۲
- د: آزمایش روانشناسی : ۱۳۳
- گفتار سوم : ضرورت تشکیل پرونده شناسایی شخصیت در مراحل مختلف رسیدگی کیفری ۱۳۴
- الف: پرونده شناسایی شخصیت در مرحله تحقیقات مقدماتی ۱۳۴
- ۱ - صدور قرار تأمین : ۱۳۶
- ۲ - تعلیق تعقیب ۱۳۸
- ب: پرونده شناسایی شخصیت در مرحله محاکمه ۱۴۰
- ج : پرونده شخصیت در فرآیند اجرای حکم ۱۴۳
- ۱ - آزادی مشروط : ۱۴۳
- ۲ - عفو مجرم : ۱۴۴
- گفتار چهارم : موانع تشکیل پرونده شخصیت در نظام کیفری ایران ۱۴۵
- الف : موانع قانونی ۱۴۵
- ب: موانع قضایی ۱۴۸
- ۱ - ضعف آموزشی ۱۴۸
- ۲ - انتصاب های کارشناسی نشده و غیر علمی ۱۴۹
- ج : موانع اجرایی ۱۴۹
- ۱ - کمبود اعتبارات مالی ۱۵۰
- ۲ - نبود آزمایشگاه های مجهز به تکنولوژی روز و افراد متخصص ۱۵۱

مبحث دوم : فردی کردن قضایی مجازاتهای تعزیری	۱۵۱
گفتار اول : شیوه های فردی کردن قضایی مجازاتهای تعزیری	۱۵۱
الف: فردی کردن قضایی مجازاتهای تعزیری از طریق تخفیف مجازات	۱۵۲
۱- جهات تخفیف	۱۵۸
۲- کیفیات مخففه شخصی	۱۵۹
۱-۲- جوانی	۱۵۹
۲-۲- پیری	۱۶۰
۳-۲- سابقه متهم	۱۶۱
۳- کیفیات مخففه در زمان وقوع جرم	۱۶۱
۱-۳- تحریک	۱۶۲
۲-۳- اجبار	۱۶۵
۳-۳- انگیزه شرافتمندانه	۱۶۶
۴- کیفیات مخففه بعد از وقوع جرم	۱۶۷
۱-۴- همکاری موثر متهم	۱۶۷
۲-۴- ندامت یا اظهار پشیمانی	۱۶۸
۳-۴- اقرار موثر متهم	۱۶۹
۴-۴- ترمیم خسارت	۱۷۰
۵-۴- گذشت شاکی	۱۷۰
۶-۴- خفیف بودن زیان وارده به بزه دیده	۱۷۱
ب. فردی کردن قضایی مجازاتها از طریق معافیت از مجازات	۱۷۲
۱- طبیعت جرم ارتكابی	۱۷۴
۲- درجه جرم ارتكابی	۱۷۵
۳- شرایط خاص معافیت	۱۷۶
۱-۳- احراز جهات تخفیف	۱۷۶
۲-۳- پیش بینی اصلاح مجرم	۱۷۷
۳-۳- فقدان سابقه کیفری موثر	۱۷۸

- ۳-۴- گذشت شاکی و جبران ضرر و زیان وی ۱۷۹
- ج: فردی کردن قضایی مجازاتهای تعزیری از طریق توبه ۱۸۳
- د: فردی کردن قضایی مجازاتها از طریق تشدید مجازاتها ۱۸۸
- ۱- تشدید کیفر توسط دادرس بین حداقل و حداکثر مجازات ۱۸۹
- ۲- تشدید کیفر توسط دادرس از طریق مجازاتهای تکمیلی ۱۹۰
- ه: فردی کردن قضایی مجازاتهای تعزیری از طریق تعلیق مجازات ۱۹۱
- ۱- ویژگیهای خاص تعلیق مجازات : ۱۹۲
- ۲- دلایل پیش بینی نهاد تعلیق ۱۹۳
- ۳- شرایط اعطای تعلیق : ۱۹۳
- ۴- آثار تعلیق مجازات : ۱۹۴
- و: فردی کردن قضایی مجازاتها از طریق تعویق صدور حکم ۱۹۶
- ۱- تعریف تعویق ۱۹۷
- ۲- مبانی تعویق صدور حکم ۱۹۷
- ۳- شرایط تعویق صدور حکم در ق.م.ا. (۱۳۹۲) ۱۹۸
- گفتار سوم: فردی کردن قضایی مجازاتها از طریق کیفرهای جایگزین حبس ۲۰۲
- الف: تعریف مجازاتهای جایگزین حبس ۲۰۴
- ب: ماهیت و مفهوم مجازاتهای جایگزین حبس ۲۰۴
- ۱- مفهوم عادی ۲۰۵
- ۱-۱- جایگزینی تقنینی ۲۰۵
- ۱-۲- جایگزینی قضایی ۲۰۶
- ۲- مفهوم حقوقی ۲۰۶
- ج: اهداف و فواید جایگزینها ۲۰۷
- ۱- اهداف ۲۰۸
- ۲- فواید ۲۰۸
- د. ویژگیها جایگزینهای حبس ۲۰۹
- ه: شرایط اجرا و اعمال جایگزینها ۲۱۰

۲۱۱	۱- طبیعت و نوع جرایم ارتكابی
۲۱۱	۲- شرایط مجرمانی که مشمول مجازاتهای جایگزین حبس می‌شوند
۲۱۲	۳- سایر شرایط لازم
۲۱۲	و: انواع مجازاتهای جایگزین حبس
۲۱۳	مبحث سوم: فردی کردن اجرایی مجازاتهای تعزیری
۲۱۶	گفتار اول: آزادی مشروط
۲۱۶	الف. مبانی آزادی مشروط
۲۱۷	ب. شرایط اعطای آزادی مشروط
۲۱۸	گفتار دوم: عفو
۲۱۸	الف: انواع عفو
۲۱۹	۱- عفو عمومی
۲۱۹	۲- عفو خصوصی
۲۲۰	گفتار سوم: نظام نیمه آزادی
۲۲۴	نتیجه گیری و پیشنهادات:
۲۲۹	فهرست منابع

مقدمه

امروزه، فرشته عدالت دیگر آن فرشته چشم بسته‌ای که در ترازوی عدالت ترسیم می‌شود نیست؛ حقوق کیفری از پوسته حقوقی محض خارج شده و با الهام از یافته‌های جرم‌شناسی و علوم مرتبط با آن مانند روان‌شناسی و زیست‌شناسی و کیفرشناسی ماهیت دیگری یافته است و نوع برخورد خود با متهم را به شکل دیگر تنظیم می‌کند. برخورد جدید الزاما سرکوب‌گرانه و انتقام‌جویانه نیست، توجه به شخصیت متهم و اوضاع و احوالی که در آن مرتکب جرم شده است از لوازم اجتناب ناپذیر تعیین مجازات تلقی می‌شود. با پیشرفت جوامع و متری شدن بنیان‌های حقوق جزا اصل قانونی بودن مجازات‌ها در حقوق جزا که از یک نظر ضامن حفظ حقوق و آزادی‌های فردی است از نظر دیگر مورد انتقاد قرار گرفته است. از سوی دیگر عقاید مکتب کلاسیک که نفوذ زیادی در بین قانونگذاری‌های مختلف داشت و انسان را موجودی آزاد و مختار فرض می‌کردند و بیشتر به عمل مجرمانه توجه داشت و خود مجرم و مسایل و مشکلات او را از یاد می‌برد رد شده است. اصل قانونی بودن مجازات‌ها دست قاضی را تا حد زیادی می‌بندد و دامنه اختیارات او را محدود می‌کند و امکان استفاده از مجازات را برای تامین اهدافی همچون اصلاح مجرم و تحقق عدالت از بین می‌برد. آن گونه که «سالی» در کتاب خود فردی کردن مجازات می‌نویسد: «در بین کلیه افرادی که مرتکب جرم شده‌اند فقط یک وجه اشتراک وجود دارد که آن هم جرم ارتكابی است که در مورد همه آن افراد یکسان است. صرف‌نظر از این جرم خاص، که بین همه مرتکبین آن جرم یکسان است، هیچ‌گونه شباهت دیگری بین آنان وجود ندارد. اختلافات و تفاوت‌های عظیمی در خصوص سن، تربیت، وضع اجتماعی، وضع سلامتی، وضع روحی و روانی، میزان هوش و مذهب و غیره آنها را از هم جدا می‌نماید. در چنین شرایطی و با توجه به این اختلافات، عدالت و انصاف ایجاب می‌نماید که بین مجازات مجرمین تفاوت‌هایی وجود داشته باشد. باید به قاضی اجازه داده شود که به هنگام محاکمه، کلیه این عوامل را در نظر گرفته و با توجه به جمیع جهات مجازاتی متناسب با شخصیت هر فرد مجرم تعیین نماید.»^۱

با توجه به این انتقادات است که امروزه «فردی کردن مجازات» یکی از هدف‌های اساسی حقوق جزا را تشکیل می‌دهد و به تدریج و همراه با فردی شدن هر چه بیشتر مجازات‌ها، از

۱. مرتضی، محسنی، کلیات حقوق جزا، چاپ دوم، تهران، انتشارات گنج دانش، ۱۳۷۵، جلد اول، ۲۰۴

جمود و قاطعیت کامل اصل «قانونی بودن مجازاتها» کاسته می‌شود. تفرید مجازاتها ناشی از تحول حقوق کیفری در مسیر توجه به فاعل عمل مجرمانه و شخصیت اوست. آنچه مسلم است اینکه فردی ساختن کیفر، به طور قطعی هنگامی ایجاد شد که مقرر گشت در حکم قاضی بدان اشاره شود یعنی قاضی مختار باشد براساس ویژگی های شخص بزهکار کیفر را تشدید کند یا تخفیف دهد به نحوی که اجرای عدالت منصفانه‌تر بوده و همراه با ترمیم و جبران خسارات باشد. درست است که فردی ساختن مجازاتها در ابتدا با ترجیح دادن هدف اصلاحی تولد یافت، اما به نظر می‌رسد اگر هدف غایی از فردی سازی تطبیق هر چه بیشتر مجازات با موقعیت و وضعیت مجرم باشد نباید آن را به تامین یک هدف محدود کرد. به عبارت دیگر تفرید مجازاتها نه تنها بر مبنای اصلاح مجرم، بلکه گاهی بر مبنای ناتوان سازی، بازدارندگی و حتی رعایت بیشتر سزادهی، کاربرد دارد؛ پس با تفرید مجازات، امکان نزدیک شدن هر چه بیشتر به هر یک از این اهداف میسر می‌شود. به یقین، تحقق اصل فردی کردن مجازاتها، به مفهوم برقراری یا حفظ اصل تناسب بین جرم و مجازات، در گرو تعامل سازنده قوای مقننه و قضاییه و اتخاذ تدابیر شایسته در سه مرحله قانونگذاری، دادرسی و اجرای حکم است. زیرا شناخت نیازهای شخصیتی مجرم، موضوعی نیست که از عهده یک نفر برآمده و در یک مرحله از رسیدگی امکان پذیر باشد. در مرحله نخست (فردی کردن قانونی) قانونگذار با پیش بینی حداقل و حداکثر یا صرفاً حداکثر مجازات، امکان انتخاب مجازاتی متناسب با وضعیت جرم و مجرم را فراهم می‌سازد. هرچند که ماهیت مفهوم فردی سازی، اقتضا می‌کند که ابزارهای آن در رویارویی مستقیم با مجرم انتخاب شوند یعنی توسط افرادی که بدون واسطه با مجرم در ارتباطند. با وجود این قانونگذاران نیز برخی تفاوت‌گذاری‌ها را با هدف فردی سازی مجازات مد نظر قرار می‌دهند. این موارد مبتنی بر این فرض هستند که دواورد می‌توان در مورد دسته‌ای از مجرم‌ها اظهار نظر کرد؛ در این مرحله اختیاراتی مانند تخفیف، تشدید، و تعلیق اجرای مجازات و نیز اعطای آزادی مشروط، به قاضی تفویض می‌گردد. اختیاراتی که قاضی در استفاده یا عدم استفاده از آنها، بر مبنای تشخیص و صلاح‌دید خود عمل کند. در دومین مرحله (فردی کردن قضایی) دادگاه با بهره‌گیری از اختیارات قانونی خویش متناسب با کیفیات مخففه و مشدده، مبادرت به تعیین مجازات می‌نماید. سرانجام در آخرین مرحله (فردی کردن اجرایی) در صورت اقتضا وضعیت محکوم از مزایای نهادهای چون آزادی مشروط، عفو، و نظام نیمه آزادی برخوردار خواهد شد. بدین‌سان تحقق اصل فردی کردن مجازات بیش از هر چیز در گرو تدبیر و درایت قانونگذار و قاضی است.

۱- بیان مسئله

با توجه به اینکه قانون مجازات اسلامی ایران براساس دو نظام شرعی و عرفی تدوین یافته است، در حوزه جرایم تعزیری نظر به اینکه شرع در قالب موارد میزان مجازات را تعیین نکرده است و اصل اجرا و عدم اجرا مجازات نیز با الزام شرعی مواجه نیست، بنابراین اصل فردی کردن مجازاتها در حوزه وگستره مجازاتهای تعزیری کاربرد وسیعی دارد. علت انتخاب این موضوع توسط نگارنده این است که با توجه به تغییر قانون مجازات اسلامی، موضع گیری قانونگذار جدید در اعمال و توسعه اصل فردی کردن یا محدود کردن آن در حوزه جرایم و مجازاتهای تعزیری چگونه است. البته در رابطه با این اصل باید توجه داشت که اصل فردی کردن در مواردی سبب تخفیف مجازات و در مواردی نیز سبب تشدید مجازات می شود.

۲- سوالات تحقیق

دو سوال اصلی در این تحقیق مطرح است:

- ۱- قانونگذار جدید در حوزه مجازاتهای تعزیری چه شیوه های را در مرحله دادرسی و پس از آن برای فردی کردن این نوع مجازاتها در نظر گرفته است؟
- ۲- آیا در تفرید مجازاتهای تعزیری نگرش قانونگذار در راستای تخفیف مجازات بوده یا تشدید آن؟

۳- فرضیات تحقیق

- ۱- به نظر می رسد مقنن جدید در جهت گسترش فردی سازی کیفرها شیوه های تخفیفی را در نظر گرفته است.
- ۲- به نظر می رسد قانونگذار اصل فردی کردن را در راستای تخفیف مجازاتهای تعزیری توسعه داده است.

۴- اهداف تحقیق

هدف از این پژوهش روشن است؛ ناآگاهی اکثر دادرسان به فلسفه وجودی این اصل وعدم استفاده از آن به بی عدالتی و تبعیض از یک طرف و از سوی دیگر، به هدر دادن منابع و سرمایه های عمومی در استفاده از حقوق کیفری منجر خواهد شد. از جمله اهداف این تحقیق می توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱. جلب توجه قضات و دست اندر کاران نظام قضایی جهت به کارگیری این اصل در اعمال مجازات؛

۲- بررسی و نقد شیوه های به کار گرفته شده در قانون جهت فردی سازی مجازاتهای تعزیری.

۵- ضرورت تحقیق

از جمله ضروریات این تحقیق این بوده که با توجه به اینکه قانون مجازات اسلامی تغییر یافته است، به بررسی مواردی که باعث توسعه یا محدود کردن این اصل شده است بپردازیم. علاوه بر این همانطور که گفته شد امید است با انجام این تحقیق بتوان جایگاه اصل فردی کردن را در میان سایر اصول حاکم بر مجازاتها روشن تر سازیم و توجه مسولین قضایی و اجرایی را به این اصل معطوف نماییم.

۶- روش تحقیق

روش تحقیق توصیفی و تحلیلی و با استفاده از منابع مکتوب و اسنادی است، در این زمینه از کتب داخلی و نویسندگان ایرانی و بیشتر از مقالات علمی معتبر منتشر شده در مجلات تخصصی حقوق استفاده شده است.

۷- پیشینه تحقیق

در زمینه اصل فردی کردن مجازاتها، به عنوان یک منبع قابل رجوع که جامع مسائل را بیان کرده است می توان به کتاب آقای جعفر یزدیان جعفری با عنوان «چرایی و چگونگی مجازاتها» اشاره کرد، همچنین کتاب آقای غلامحسین آماده با عنوان «اختیارات قضایی در تعیین مجازات» کم و بیش در رابطه با این اصل بحث نموده اند. با این حال اکثر نویسندگان حقوقی در کتب خود یا به این اصل توجه ای نکرده اند یا اینکه به اشاره ای مختصر بسنده کرده اند.

با این وجود پس از تصویب قانون جدید و با توجه به پیش بینی نهادهای جدیدی که در راستای فردی کردن کیفرها بوجود آمده تحقیقی صورت نگرفته، از این رو می توان گفت تحقیق حاضر جزء اولین تحقیقات صورت گرفته در این زمینه با توجه به قانون جدید می باشد.

۸- محدودیت و موانع تحقیق

مشکلات ناشی از دسترسی به پرونده های قضایی جهت رصد رویه محاکم در اجرای این اصل مانعی در سر راه انجام این تحقیق بود. همچنین مجهز نبودن کتابخانه به منابع مورد نیاز برای انجام این تحقیق از دیگر محدودیت ها در سر راه انجام این تحقیق بود.

۹- ساختار کلی تحقیق

تحقیق به سه فصل تقسیم می شود؛ فصل اول به مفاهیم و تاریخچه و مبانی اصل می پردازد، و در فصل دوم فردی کردن قانونی مجازاتهای تعزیری مورد بررسی قرار می گیرد، و در نهایت فصل سوم به فردی کردن قضایی و اجرایی مجازاتهای تعزیری پرداخته می شود. در فصل اول طی سه مبحث، مفاهیم و اصطلاحات، تحولات اصل فردی کردن و مبانی و اهداف اصل مورد بررسی قرار گرفته است. در فصل دوم نیز در دو مبحث جداگانه به بررسی موجبات فردی کردن قانونی مجازاتهای تعزیری و شیوه های فردی کردن قانونی مجازاتهای تعزیری پرداخته شده است، و سرانجام در فصل سوم نیز با پیش بینی سه مبحث ابتدا پرونده شخصیت مورد مذاقه قرار گرفته سپس در مبحث دوم فردی کردن قضایی مجازاتهای تعزیری بحث شده است و در آخر نیز در مبحث سوم فردی کردن اجرایی مورد بررسی قرار گرفته است.